

Sotsiaalministri määruse „Sotsiaalkaitseministri ja terviseministri 22. oktoobri 2024. a määruse nr 42 „Sotsiaal- ja tervisevaldkonna vabaühenduste toetamine“ muutmise“ eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

Muudatustega täpsustatakse ja korrastatakse toetusskeemi, sealhulgas vähendatakse toetatavate valdkondlike programmide arvu ja ulatust ning suunatakse toetus selgemalt prioriteetsetesse valdkondadesse. Muudatuse eesmärk on tagada piiratud rahaliste vahendite suunamine tegevustesse, millel on suurim mõju valdkondlike eesmärkide saavutamisele.

Toetatavate programmide fookuse kitsendamine on tingitud riigieelarve vahendite vähenemisest. Määruses kirjeldatud programmide rahastamine toimub vastavalt eelarvelistele võimalustele ka kitsendatud fookuste olukorras. Riigieelarves tehtud muudatuste tulemusel on vajalik panustada täiendavaid vahendeid riigikaitse tugevdamisse, mistõttu on vähendatud ka teiste valdkondade rahastamisvõimalusi. Sellest tulenevalt on vajalik keskenduda toetuste andmisel enam prioriteetsetele tegevustele ja sihtrühmadele.

Muudatusega täiendatakse määrust võimalusega anda otsetoetust taotlusvooru korraldamata.

Otsetoetuse võimaluse loomise eesmärk on vähendada halduskoormust ning suurendada toetuse andmise paindlikkust juhtudel, kus toetuse kaudu täidetakse selgelt piiritletud avalikku ülesannet või kus tegevuse elluviimiseks on üks sobiv partner. Sellistel juhtudel ei ole avatud taotlusvooru korraldamine sisuliselt põhjendatud ega proportsionaalne, kuna puudub tegelik konkurents või alternatiivsed elluviijad.

1.2. Määruse ettevalmistajad

Määruse ja seletuskirja on koostanud Sotsiaalministeeriumi strateegia ja arendusosakonna strateegilise planeerimise juht Maris Mälzer (maris.malzer@sm.ee), laste ja perede osakonna juhataja Helen Meumers (helen.meumers@sm.ee), laste ja perede osakonna projektijuht Kadri Kasterpalu (kadri.kasterpalu@sm.ee), laste ja perede osakonna poliitikajuht Birgit Siigur (birgit.siigur@sm.ee), vaimse tervise osakonna juhataja Anne Randväli (anne.randvali@sm.ee), rahvatervise osakonna tervisekäitumise poliitika juht Brigitta Õunmaa (brigitta.ounmaa@sm.ee), hoolekande osakonna nõunik Ketri Kupper (ketri.kupper@sm.ee), hoolekande osakonna nõunik Maarja Seppel (maarja.seppel@sm.ee) ja hoolekande osakonna nõunik Pille Lumi (pille.lumi@sm.ee). Määruse juriidilise ekspertiisi on teinud Sotsiaalministeeriumi õigusosakonna õigusnõunikud Lily Mals ja Piret Eelmets (tel 626 9128, piret.eelmets@sm.ee).

1.3. Märkused

Määrus on seotud isikuandmete töötlemisega isikuandmete kaitse üldmääruse tähenduses, kuid võrreldes kehtiva määrusega uusi andmete kogumise ja töötlemise võimalusi ette ei nähta, seega algses määruse seletuskirjas esitatud mõjuhinnangut ei korrata.

2. Määruse sisu ja võrdlev analüüs

Punktiga 1 täpsustatakse sõltuvuskäitumise programmi nimetust, et see vastaks täpsustatud skoobile ja võimaks projektide raames tegeleda ka valdkonna huvikaitse edendamisega.

Punktiga 2 muudetakse määruse § 1 lõiget 2, millega vähendatakse toetatavate valdkondlike programmide arvu ja täpsustatakse alles jäävate programmide sõnastust. Muudatuse tulemusena keskendutakse piiratud arvestades rahalistele ressurssidele enam prioriteetsetele valdkondadele.

Muudatus on tingitud riigieelarve vahendite vähenemisest. Seoses vajadusega suunata täiendavaid vahendeid riigi kaitsevõime tugevdamisse on vähendatud ka teiste valdkondade rahastamisvõimalusi. Sellest tulenevalt ei ole võimalik toetada varasemas mahus kõiki seniseid programme ning vajalik on teha valikuid fookusvaldkondade osas.

Programmi loetelu korrastamine võimaldab suunata olemasolevad ressursid tegevustesse, millel on suurim mõju sotsiaal- ja tervisevaldkonna arengule, ning tagada toetatavate tegevuste parem sihipärasus ja tulemuslikkus.

Punktiga 3 täpsustatakse programmi nimetust koondades varasemalt erinevate programmide all laiali olnud laste ja perede teemad ühte programmi.

Punktiga 4 täpsustatakse sotsiaaltöö valdkonnaga seotud programmi nimetust.

Punktiga 5 täpsustatakse puudega inimeste programmi nimetust täiendades seda ka krooniliste haigete sihtrühmaga.

Punktiga 6 täpsustatakse toetuse saaja mõistet. Muudatus on vajalik seoses otsetoetuse regulatsiooni lisamisega. Senine sõnastus eeldab toetuse andmist üksnes taotlusvooru ja taotluse rahuldamise otsuse alusel. Kuna määrusega luuakse võimalus anda toetust ka taotlusvooru korraldamata, täiendatakse toetuse saaja mõistet nii, et see hõlmaks ka isikuid, kellele antakse põhjendatud juhtudel toetust ministri otsusega.

Punktiga 7 täpsustatakse sõltuvuskäitumise vähendamise huvikaitse programmi ning vaimse tervise programmi eesmärgi, toetatavaid tegevusi ja eritingimusi. Muudatuste eesmärk on viia programmid kooskõlla uuendatud fookusega ning tagada, et toetatavad tegevused toetaksid senisest selgemalt valdkondlikke prioriteete ja poliitikaeesmärgi.

Sõltuvuskäitumise vähendamise huvikaitse programmis keskendutakse senisest selgemalt alkoholist, tubakast ja teistest sõltuvuskäitumistest tulenevate kahjude vähendamisele ning tõenduspõhise poliitikakujundamise toetamisele. Programmi fookus suunatakse ravi- ja tugiteenuste arendamise kõrval enam huvikaitsele, teadlikkuse kasvatamisele ning valdkondlike osapoolte kaasamisele.

Vaimse tervise programmi muudatuste eesmärk on koondada piiratud ressursside tingimustes toetus tegevustele, millel on kõige suurem mõju vaimse tervise valdkonna arengule ja huvikaitse tugevdamisele. Programmi kaudu toetatakse valdkonnas tegutsevate organisatsioonide võimekust osaleda poliitikakujundamises, koondada sihtrühmade vajadusi ning kujundada tõenduspõhiseid ettepanekuid vaimse tervise valdkonna arendamiseks.

Samuti toetatakse tegevusi, mis aitavad suurendada elanikkonna teadlikkust vaimsest tervisest ning parandada kvaliteetse ja tõenduspõhise teabe kättesaadavust. Vaimse tervise probleemide laialdase leviku ning nende märkimisväärse mõju tõttu inimeste heaolule, tööturul osalemisele ja tervishoiusüsteemile on oluline säilitada tugev valdkondlik huvikaitse ning sidusrühmade võimekus panustada vaimse tervise poliitikate kujundamisse ja rakendamisse.

Punktiga 8 tunnistatakse kehtetuks programmid ja nendega seotud sätted, mille raames ei ole edaspidi kavandatud toetusi anda. Muudatus tuleneb vajadusest kohandada toetusskeem olemasolevate eelarvevõimalustega ning suunata ressursid valdkondadesse, mille mõju

strateegiliste eesmärkide saavutamisele on suurim ja kuhu vahendeid suunatakse vastavalt eelarvelistele võimalustele.

Riigieelarve võimaluste vähenemise tõttu ei ole võimalik jätkata kõigi seniste programmide rahastamist varasemas mahus. Seetõttu on vajalik keskenduda prioriteetsetele tegevustele ning vähendada toetatavate programmide arvu. Otsuste tegemisel on lähtutud Sotsiaalministeeriumi valitsemisala strateegilistest eesmärkidest ning arvestatud ka asjaoluga, et osa tegevusi rahastatakse või toetatakse teiste meetmete kaudu. Silmas tuleb pidada, et praeguses määruses sisalduvaid programmilisi suundi saab rakendada samuti üksnes rahaliste vahendite olemasolul ja eelarvevõimaluste piires.

Punktiga 9 täpsustatakse elanikkonna esmaabioskuste programmi eesmärgi, toetatavaid tegevusi ja eritingimusi. Muudatused aitavad tagada programmi tegevuste selgema seose programmi eesmärkidega ning toetavad koostöö jätkumist esmaabioskuste õpet ja koolitusi korraldavate organisatsioonide vahel.

Muudatuse eesmärk on keskenduda programmis tegevustele, millel on suurim mõju elanikkonna esmaabioskuste parandamisele ning kriisideks valmisoleku suurendamisele. Programmi raames jätkatakse üleriigilise koostöövõrgustiku arendamist ning toetatakse tegevusi, mis aitavad suurendada inimeste teadmisi ja oskusi esmaabi andmisel.

Tingimuste täpsustamise eesmärk on tagada selgem seos programmi eesmärkide, tegevuste ja oodatavate tulemuste vahel ning luua eeldused tegevuste järjepidevaks elluviimiseks.

Punktiga 10 täpsustatakse laste ja perede programmi eesmärgi, toetatavaid tegevusi ja eritingimusi. Muudatuste eesmärk on koondada piiratud ressursside tingimustes laste, perede, laste õiguste ja laste kaasamisega seotud tegevused ühtse programmi alla ning tagada nende terviklik käsitlemine. Programm keskendub laste ja perede heaolu toetamisele, laste õiguste edendamisele ning laste ja perede vajaduste süsteemsele koondamisele ja esindamisele poliitikakujundamises.

Muudatusega luuakse varasemast tugevam seos laste ja perede heaolu, laste õiguste kaitse ning laste osaluse edendamise vahel. See aitab vähendada tegevuste killustatust ja dubleerimist ning võimaldab kasutada olemasolevaid ressursse tõhusamalt.

Programmi kaudu toetatakse tegevusi, mis aitavad tugevdada laste ja perede heaolu mõjutavate organisatsioonide koostööd, suurendada teadlikkust laste õigustest ja laste ning perede vajadustest ning toetada tõenduspõhiste ettepanekute kujundamist laste ja perede olukorra parandamiseks. Muudatus aitab tagada, et laste ja perede vaade oleks senisest süsteemsemalt esindatud nii poliitikakujundamises kui ka avalikes aruteludes.

Punktiga 11 täpsustatakse sotsiaaltöö edendamise programmi, vanemaealiste huvikaitse programmi, suitsiidiennetuse programmi ning puudega ja kroonilise haigusega inimeste huvikaitse programmi eesmärgi, toetatavaid tegevusi ja eritingimusi.

Sotsiaaltöö edendamise programmi muudatuste eesmärk on toetada sotsiaalvaldkonna töötajate professionaalset arengut, tugevdada valdkondlikku huvikaitset ning parandada sotsiaaltöö nähtavust ja mainet ühiskonnas. Sätestatakse toetatava tegevusena sotsiaalvaldkonna põhikutsealade edendamine ja sotsiaalvaldkonnas töötamise maine parandamine. Tegevuse eesmärk on väärtustada sotsiaalvaldkonna töötajate professionaalset panust, suurendada valdkonna nähtavust ning toetada ühiskonnas arusaama sotsiaalvaldkonna töö vajalikkusest ja mõjust.

Toetatavate tegevuste hulka kuuluvad muu hulgas põhikutsealade tutvustamine ja populariseerimine, valdkonna positiivse kuvandi kujundamine ning tunnustuskonkursi ja

tunnustusürituse korraldamine koos preemiatega maksmisega. Tunnustamise kaudu tõstetakse esile sotsiaalvaldkonna töötajate, asutuste ja koostööpartnerite häid praktikaid ning märgatakse valdkonnas tehtavat tööd laiemalt.

Võimaldatakse toetada ka muid programmi eesmärgi saavutamiseks vajalikke tegevusi tekitades piisav paindlikkus olukordades, kus eesmärgi saavutamiseks vajalikud tegevused ei mahu täielikult punktides 1 ja 2 nimetatud tegevuste alla, kuid on nendega sisuliselt seotud ja toetavad programmi eesmärki.

Sellised tegevused peavad täiendama huvikaitse, valdkondliku esindamise, põhikutsealade edendamise või mainekujunduse tegevusi ega tohi asendada eraldi rahastatavaid projekte või toetuse saaja tavapäraseid üldkulusid, mis ei ole programmi eesmärgiga otseselt seotud.

Vanemaealiste huvikaitse programm keskendub vanusesõbraliku ühiskonna kujundamisele ning vanemaealiste huvide esindamisele riiklikul ja kohalikul tasandil. Programmis toetatakse tegevusi, mis aitavad koondada vanemaealiste vajadusi ja seisukohti, tugevdada nende osalemist ühiskonnas ning suurendada vanemaealiste huvikaitse organisatsioonide koostöövõimekust.

Arvestades Eesti rahvastiku vananemist ning vanemaealiste osakaalu suurenemist ühiskonnas, on oluline tagada nende sihtrühmade süsteemne kaasamine poliitikakujundamisse ning toetada eri tasandi koostöövõrgustikke, mis aitavad kujundada vanemaealiste vajadusi arvestavat elukeskkonda ja teenuseid.

Suitsiidiennetuse programmi muudatustega jätkatakse keskendumist enesetappude ja enesetapukatsete ennetamisele, suurendades valdkondlikku koostööd, teadlikkust ja tugivõimaluste kättesaadavust. Programmist toetatakse tegevusi, mis aitavad kaasa suitsiidiennetuse poliitika arendamisele, spetsialistide teadmiste suurendamisele ning suitsiidiohvrite lähedaste toetamisele.

Programmil on oluline roll ka vastutustundliku suitsiiditeemalise meediakajastuse edendamisel ning ühiskondlike hoiakute mõjutamisel. Tegevused toetavad rahvastiku tervise arengukavas seatud eesmärgi ning aitavad vähendada enesetappudega seotud tervise- ja sotsiaalseid mõjusid nii üksikisikule, lähedastele kui ka ühiskonnale tervikuna.

Puudega inimeste ja kroonilise haigusega inimeste huvikaitse programmi muudatustega täpsustatakse programmi nimetust, toetatavaid tegevusi ja eritingimusi, et viia need paremini kooskõlla programmi tegeliku sihtrühma, senise rakenduspraktika ja rahastusvõimalustega. Programmi nimetuses tuuakse selgemalt esile kroonilise haigusega inimesed, kuna programmi tegevused ja kasusaajad hõlmavad nii puudega kui ka kroonilise haigusega inimesi.

Toetatavate tegevuste ja eritingimuste sõnastust täpsustatakse, et puudega ja kroonilise haigusega inimeste vajadusi oleks võimalik nõustamise, õigusabi ja võrgustikutöö kaudu paremini koondada ning poliitikakujundamises arvesse võtta. Samuti kohandatakse kommunikatsiooni, kaasatavate organisatsioonide arvu ja sisutegevustesse suunatava eelarve nõudeid, et need oleksid kooskõlas programmi mahu, fookuse ja tegelike elluviimise võimalustega.

Punktiga 12 lisatakse määrusesse peatükk 5¹ ja uus § 36¹, millega sätestatakse toetuse andmine taotlusvooru korraldamata (otsetoetus).

Otsetoetuse regulatsiooni eesmärk on luua paindlikum võimalus toetuse andmiseks olukordades, kus avatud taotlusvooru korraldamine ei ole põhjendatud. Sellised olukorrad võivad esineda näiteks siis, kui tegevuse elluviimiseks on üks selgelt sobiv organisatsioon,

mis on nõ eristaatuses (nt katusorganisatsioon, mis koondab enda alla väikesemad organisatsioonid ja millel ei ole Eestis samaväärset alternatiivi) või kui on vajalik tagada avalikes huvides olulise tegevuse järjepidevus.

Otsetoetuse andmine toimub sotsiaal- ja tervisevaldkonna vabaühenduste toetamise komisjoni ettepanekul ja ministri heakskiidul. Organisatsioon, kellele on otsustatud anda toetust taotlusvooru korraldamata peab siiski vastama kõikidele määruses toetuse saamise eelduseks olevatele tingimustele ja peab toetuse kasutamise lahti kirjeldama samasuguse taotluse vormis nagu avatud taotlusvooru puhul. See tähendab, et otsetoetuse saaja kirjeldab määrusest lähtuvalt ära toetuse kasutamise eesmärgid, tegevused, oodatavad tulemused, eelarve ning muud olulised tingimused ning nende elluviimist jälgib ja väljamakseid teeb Riigi Tugiteenuste Keskus.

Muudatus võimaldab vähendada halduskoormust, kuna välditakse mahuka taotlusprotsessi läbiviimist olukordades, kus see ei anna sisulist lisandväärtust. Samas tagab regulatsioon, et toetuse andmine on läbipaistev, põhjendatud ja kooskõlas määruse eesmärkidega.

Punktidega 13 ja 14 tunnistatakse kehtetuks toetuse tagasinõudmisega seotud sätted, sest vastav regulatsioon on [riigieelarve seaduse](#) §-s 55¹.

3. Määruse vastavus Euroopa Liidu õigusele

Määrus ei ole seotud Euroopa Liidu õigusega, välja arvatud juhul, kui toetuse andmine on käsitatav vähese tähtsusega abina.

4. Määruse mõjud

Määruse muudatustel on eelkõige mõju avaliku sektori ressursikasutuse tõhususele ja toetussüsteemi sihipärasusele.

Toetatavate programmide arvu ja ulatuse vähendamine ning fookuse suunamine prioriteetsematele valdkondadele võimaldab kasutada piiratud eelarvevahendeid efektiivsemalt. Muudatus aitab tagada, et olemasolevad ressursid suunatakse tegevustesse, millel on suurim mõju valdkondlike eesmärkide saavutamisele. Selline lähenemine on vajalik olukorras, kus riigieelarve võimalused on vähenenud ning täiendavaid vahendeid on suunatud teiste strateegiliste prioriteetide, eelkõige riigikaitse tugevdamise katteks.

Otsetoetuse võimaluse loomisel on positiivne mõju halduskoormuse vähenemisele. Juhtudel, kus tegevuse elluviimiseks on üks selgelt määratletud partner või kus täidetakse spetsiifilist avalikku ülesannet, välditakse mahuka ja ajakuluka taotlusprotsessi läbiviimist. See vähendab nii toetuse taotlejate kui ka toetuse andja halduskoormust ning võimaldab keskenduda sisulisele tegevusele.

Samal ajal aitab muudatus suurendada toetuse andmise paindlikkust ja operatiivsust. Võimalus sõlmida kokkulepped otse selgelt määratletud eesmärkide ja tegevuste alusel võimaldab tagada oluliste tegevuste järjepidevuse ning vältida olukordi, kus tegevused jäävad ajutiselt ellu viimata menetluslike viivituste tõttu.

Mõju sihtrühmadele on pigem positiivne, kuna toetatavate tegevuste elluviimine muutub sihipärasemaks ja järjepidevamaks. Samas võib teatud valdkondades väheneda rahastatavate tegevuste maht, mis tuleneb eelarvevõimaluste vähenemisest ja prioriteetide ümberkujundamisest.

Oluline mõju keskkonnale, majandusele, riigi julgeolekule ja välissuhetele puudub.

5. Määruse rakendamisega seotud tegevused ja vajalikud kulud ning määruse rakendamise eeldatavad tulud

Tegemist on tehniliste muudatustega, mis ei too riigieelarvele kaasa lisakulusid. Toetust antakse riigieelarve strateegiaga vabaühenduste rahastamiseks eraldatud eelarve alusel avatud taotlusvooru raames. Riigi Tugiteenuste Keskus toetuse andjana korraldab määruses nimetatud teemadel avatud taotlusvooru, kui Sotsiaalministeeriumi eelarve seda võimaldab ja ministeerium teeb ettepaneku taotlusvooru avamiseks. Taotlusvoorud toimuvad üldjuhul teisel poolaastal.

Toetuse saajale kaasneb omafinantseeringu kohustus vähemalt 1% ulatuses projekti abikõlblikest kuludest ehk kindlasummalisest maksest. Taotluses võib ette näha suurema omafinantseeringu määra.

Määruse rakendamisega tulusid ette näha ei ole.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub üldises korras.

7. Määruse kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Määruse eelnõu esitati eelnõude infosüsteemi (EIS) kaudu kooskõlastamiseks Rahandusministeeriumile ning e-posti teel arvamuse avaldamiseks Riigi Tugiteenuste Keskusele, Vabaühenduste Liidule ja organisatsioonidele, kes on Sotsiaalministeeriumi strateegilised partnerid.